

BEWAAR HET PAND

Uitgave tot bevordering van de handhaving der oude Gereformeerde beginselen
verschijnt eens in de veertien dagen

KOMMISSIE VAN REDAKTIE:

Ds. G. Blom, Meerkkerk; Ds. H.C. van der Ent, Dordrecht-Centrum; Ds. H. van Leeuwen, Driebergen; Ds. L.W. van der Meij, Zaamslag; Ds. D. Slagboom, Katwijk aan Zee; Ds. M.C. Tanis, Sliedrecht-Centrum; Ds. M. Vlietstra, Bunschoten; Ds. P. van Zonneveld, Doornspijk; A. Beukers, Alphen a.d. Rijn en Joh. van der Lee, Alphen a.d. Rijn.

REDAKTIE:

Ds. G. Blom, Prinses Marijkeweg 13,
4231 BP Meerkkerk. Telef. 01837-1357

ADMINISTRATIE

A. Beukers, Toussaintplein 20, 2406 XL Alphen a/d Rijn, tel. 01720 - 74202, postrek. 70.43.50, t.n.v. de administrateur van „Bewaar het Pand” te Alphen a/d Rijn.
Abonnementsprijs f 10,- per jaar. Abonnementsprijs voor de Verenigde Staten en Canada 5 dollar per jaar.
Advertenties f 0,25 per mm, Bij kontrakt korting.

MEDITATIE

Gods alwetendheid

Heere, Gij doorgrondt en kent mij.

Psalm 139 : 1.

In deze Psalm bezingt David de alwetendheid des Heeren. Het besef van die alwetendheid vervult geheel zijn ziel en hoe dieper hij zich tracht in te leven in die verborgenheid Gods, des te duidelijker wordt het hem dat het ten enemale onmogelijk is. Die kennis is hem te wonderbaar; zij is hoog, hij kan er niet bij! Maar al verstaat hij het niet, dit is zeker: De Heere, de getrouwe Verbondsgod doorgrondt en kent hem.

Wat een gedachte: de Heere doorgrondt mij! Doorgronden: dat is maar niet een oppervlakkig weten, maar een goddelijk-nauwkeurig onderzoeken en doorzien. Wie is er, die het hart van de mens kan doorgronden? Dat hart, dat arglistig is, meer dan enig ding? Wie verstaat al die roerselen der ziel, al die overleggingen en overwegingen daarbinnen, dat worstelen en strijden, dat hopen en vrezen? Wie? Er is er Eén! Het is de Heere, die hoofd en hart en al onze gedachten reeds van verre kent.

Eén, die alles weet, die alles doorzoekt, voor Wie niets te hoog is, niets te gering, niets te veel.

De Heere doorgrondt en kent alles, - ook mij! De alwetendheid Gods in het geloof indenken en inleven maakt al klein en ootmoedig en stemt tot diepe eerbied.

Maar dan - ook mij!

Mijn leven en levensgeschiedenis voor Hem een geopend boek.

Mijn daden - God weet ze. Mijn gedachten - God kent ze. Mijn sluimerende droombeelden en fantasieën - God weet ervan. Mijn gedragingen, mijn bedoelingen, mijn ongerechtigheden, mijn zonden - God weet en kent ze. Ze staan klaar en helder in leesbaar schrift voor Zijn ogen.

God kent mijn zonden! Ken ik ze zelf wel? De grote - maar ook de kleine, en dan - de verborgene? Hij weet ze!

God kent ze, helemaal, volkomen. En ik? Heere, wie zal de afdwalingen verstaan? de zonden van mijn kindsheid, van mijn jeugd, van mijn volwassenheid? God weet ze! Heere, wie, die leeft, zal voor Uw aangezicht bestaan?

God kent mijn zonden, die duizenden, die de wereld niet ziet en misschien nooit in mij zou hebben vermoed, waarvan niemand mij kan beschuldigen. Die lage eerezucht, die valse nederigheid, die bedekte huichelarij. En dan: de Heere zal het zien en zoeken . . .

Zo Gij, Heere, de ongerechtigheden gadeslaat - Heere, wie zal bestaan? Maar neen: daar is vergeving altijd bij U geweest . . .

Heere, Gij kent mijn zonden. Maar - Heere, Gij weet alle dingen: Gij weet, dat ik U liefheb!

David mocht zich troosten met die alwetendheid van God.

De laster vervolgde hem, misschien had hij de schijn tegen. Hij werd van alle kanten benauwd. Maar één weg was voor hem open, de weg die voor alle bedrukten openstaat: de weg naar boven, de weg naar zijn God!

Heere, Gij doorgrondt en kent mij!

Laten de mensen dan lasteren, laten de Sanballats en de Tobia's spotten, laat Simeï vloeken. Heere, Gij weet het: ik leg mijn hart en wandel voor U bloot! Gij doorgrondt mij. Mijn zonden. Ja, maar ook dat verlangen van mijn hart, mijn hopen op Uw heil in Christus, mijn heilbegerig uitzien, mijn worstelen en

vrezen, mijn kleingelovig en twijfelmoedig vragen: zou God Zijn genâ vergeten, nooit meer van ontferming weten?

Heere, Gij weet alle dingen! Gij weet toch ook, dat ik U liefheb! Met alle zwakheid en tekort! Heere, Gij doorgrondt en kent mij! Die kennis is mij te groot!

Ik - geen onbekende bij God! Ik, onbekend bij de groten der wereld, geen onbekende bij Hem, Die Zich in Christus heeft geopenbaard als de God van volkomen zaligheid. Die de weg der ontkoming voor mij ontsloot, Wiens trouw door mijn ontrouw niet teniet gedaan wordt.

Ik - bij God geen onbekende, maar geacht als de appel van het oog, zorgvuldig bewaard, veilig geleid, bij alle worsteling en nederlagen.

Gij doorgrondt mij!

Die kennis is mij te wonderbaar!

ds. Vlietstra

Uit het land van de Bijbel

3.

Hoofdstuk I HET HUISELIJK LEVEN

1. De bewoning (vervolg)

Na het wonen in „tenten” bij de aartsvaders en van Israël tijdens de woestijnreis, heeft Israël bij de inname van het land Kanaän al dadelijk de huizen van de volken betrokken. En dat was hen geoorloofd van de Heere. We lezen dit in Deut. 6 vers 10 en 11:

„als het dan zal geschied zijn, dat de Heere uw God u zal hebben ingebracht in dat land, dat Hij uw vaderen Abraham, Izak en Jacob gezworen heeft u te zullen geven: grote en goede steden, die gij niet gebouwd hebt, en huizen, vol van alle goed, die gij niet gevuld hebt, en uitgehouwen bornputten die gij niet uitgehouwen hebt, wijngaarden en olijfgaarden, die gij niet geplant hebt, en gij gegeten hebt en verzadigd zijt, zo wacht u, dat gij de Heere niet vergeet, Die u uit Egypteland, uit het diensthuis heeft uitgevoerd.”

Maar, we zouden hier kunnen vragen: hoe kon de Heere dit Israël veroorloven? Zeer zeker, want deze Kanaänitische volken hadden gehoord van Gods machtige daden bij de uitleiding uit Egypte en tijdens de woestijnreis en bij de inname van Kanaän. En toen hebben zij zich tòch verzet. Jericho sloot immers haar poorten voor Israël! En hoe hebben de Gibeonieten zeer listig gehandeld!

L.G. Post, de schrijver van het werkje „Van het oude volk en het oude Boek” merkte op, dat de woningbouw buiten, ver van de steden, nog precies eender is als eeuwen geleden. Er was verschil tussen de woningen van de veldarbeiders in de dorpen en vlekken en de huizen van de rijken, zoals van de „oversten der synagoge”.

De woningen van de meer eenvoudige bewoners, zoals van de landbouwers, hadden slechts één vertrek, dat in twee gedeelten bestond, namelijk een vòòr-vertrek, het beneden-gedeelte; het gaf plaats voor het vee, als een stal dus bedoeld, waar 's winters de os, de ezel en de geit verbleven.

In het midden van het vertrek was er door middel van een paar treden het hoger, het eigenlijke woonvertrek voor het gezin. Maar dat woonvertrek was dan gelijk slaapkamer, huiskamer, keuken en ontvangkamer.

Aan weerszijden van die treden naar dit hoger gelegen woonvertrek waren er voeder-

Van de administratie

De vakantietijd is alweer begonnen. Als u dan soms familie of bekenden ontmoet die nog geen abonnee op ons blad zijn, waagt u dan eens een poging om ze abonnee te maken. Wij zenden na opgave, hen direkt een nummer van ons blad toe. We zien uit naar de resultaten. In de afgelopen periode konden weer 8 nieuwe abonnees worden ingeboekt, terwijl f 117,50 aan giften werd ontvangen. Hartelijk dank hiervoor.

Adm. Bewaar het Pand: A. Beukers, Toussaintplein 20, 2406 XL Alphen a.d. Rijn, tel. 01720-74202, giro 704350.

Van de Redactie

1. **Ontmoetingsdag te Kampen.** We herinneren weer even aan de ontmoetingsdag, die D.V. op zaterdag 27 augustus a.s. zal worden gehouden in het kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente te Kampen, aangevang 10.30 v.m.

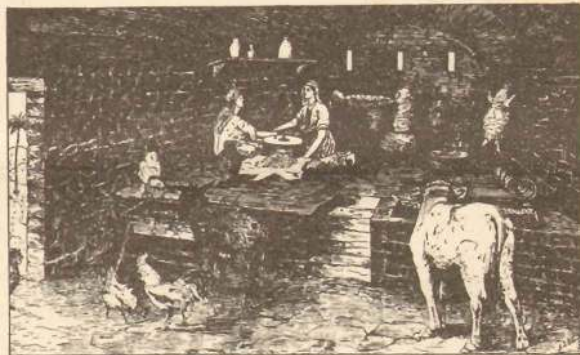
Op de morgensamenkomst hopen te spreken de predikanten Blom, Slagboom en Boiten en in de middagsamenkomst de predikanten Van Leeuwen, Beekhuis en Van der Ent.

We hebben op de Bijbeldag te Gent weer gezien dat het een zeer gunstige uitwerking heeft wanneer iemand hier en daar het gaan naar zo'n ontmoetingsdag organiseert en stimuleert. Er kwamen vele bussen met jonge en oudere bezoekers naar Gent. laten we dat als voorbeeld nemen. Dan zal zeker het kerkgebouw te Kampen overvol worden!

2. **School voor Dundas en Hamilton.** In Meerkkerk is weer voor de school gecollec-teerd. De collecte bracht f 975,25 op. Er kwam nog een nagift van f 25,-. Dat maakt samen f 1000,25. Er kwam ook nog een gift binnen van f 100,- van H.K. te S. Voor alles heel hartelijk dank.

3. **Verhouding Chr. Geref. en Ned. Geref. Kerken.** Er zijn nu voldoende bestellingen binnengekomen om de artikelen in ons blad van de hand van Ds. Van der Meij over bovengenoemd onderwerp in brochurevorm uit te geven. Ik hoop binnenkort de bestellingen te kunnen uitvoeren. Nieuwe bestellingen zijn van harte welkom. De kosten bedragen f 1,- per exemplaar, vermeerderd met de kosten van verzending.

B.

Een dorpswoning van binnen

bakken aangebracht voor het vee, waarin gedorscht stroo en gerst werd gelegd.

Welnu, in zulk een stal, dus in dat beneden-gedeelte, legde Maria haar eerstgeboren zoon in de kribbe, dat is dus die voederbak, gewonden in doeken. We lezen daarbij in Lukas 2 vs. 7: „Omdat er voor hen geen plaats was in de herberg.”

Met deze herberg zal bedoeld zijn een zogenaamde „Karavanserai” of „Chân”. Zulk een karavanserai was een groot vierkant gebouw, opgetrokken van zware stenen met een brede ingang. Tegen de binnenzijde waren enkele vierkant kamertjes gebouwd,

bestemd voor de gasten. In de open ruimte in het midden was er dan plaats voor de lastdieren.

De karavanserai stond onder beheer en toezicht van een man, die dan voor het verschafte onderdak enige vergoeding kreeg. En hierbij denken we dus aan die barmhartige Samaritaan, die de gewonde Jood daar tijdelijk onderbracht.

We keren weer even terug naar die „boerenwoning”. Een zeer eenvoudige woning van 4 muren, waarover een plat dak of plat gemaakt was. Daarvoor behoeften er geen bekwame vaktimmerlieden van beroep aan te pas te komen.

Wel was het zeer gewenst, dat de fundamenten op een rotsachtige grond rustten, in verband met neervallende plasregens en waterstromen in de regentijd. We denken hier aan die ontroerende gelijkenis van de Heere Jezus in Matth. 7 : 24 over het huis dat op de steenrots gegrond was en dus volkomen bestand tegen de krachten van de waterstromen en het huis, dat op de zandgrond gebouwd was en niet bestand was tegen de geweldige slagregens, ja, welk's val zeer groot was!

Daarom geldt ook voor ons de zo belangrijke vraag: waarop is uw huis gebouwd, het huis uwer hoop? Men kan wel eens meer geneigd zijn, die vraag te stellen aan anderen, maar zou het niet alleszins gewenst zijn, haar aan uzelf eens te stellen? Want die „slagregens” en die „waterstromen” kunnen wel eens zeer spoedig ons huis overvallen!

En dan zal ook de val van ons huis zo groot zijn, wanneer het gebouwd is op de zandgrond van „eigengerechtigheid” en „eigenwillige”, slechts uiterlijke godsdienst! Onze „oudere vromen” merkten wel eens op ten opzichte van dezulke: „Het zit bij die een voet . . . te hoog. Zij bedoelden degenen, bij wie de godsdienst slechts een „verstandelijke”, „beschouwende” kennis is, zonder een „verbroken” hart naar psalm 34 : 9.

Doch ter zake!
De huizen van de meer geldelijk gesitueerden waren van grotere en rijkere omvang, hadden ook meerdere vertrekken en vaak met nog één of twee verdiepingen. De woningen in de steden waren gebouwd van geelwitte stenen. Aan de hoeken en pijlers, welke de zware muren droegen, moest veel zorg besteed worden. Men zocht hiervoor de beste stenen uit. Zo worden de woorden van de Heere Jezus verstaanbaar: „De steen, die de bouwlieden verworpen hebben, is geworden tot een hoofd des hoeks.” (Matth. 21 : 42).

In het noorden van het land was wel hout in overvloed, maar gehouwen stenen weer zeldzaam. Daarom moesten de stenen van leem gevormd en gebakken worden en in de zon gedroogd. Deze huizen hadden geen gewelfd dak. Daarom werden er balken met dwarsbalkjes hiervoor gebruikt. De balken werden met kreupelhout of riet gedekt met een dikke laag vastgestampte klei erover. Vandaar was het gevaar niet denkbeeldig ten opzichte van inbraak. Hierop zal zeker wijzen de vermaning van de Heere in Matth. 6 : 19: „Vergadert u geen schatten op de aarde, waar ze mot en roest verderft, en waar dieven doorgraven en stelen.”

Er ligt hier nog een les aan verbonden. Zijn die lemen woningen niet een treffend beeld van het broze lichaam van de mens, dat tot stof wederkeert!

En is daarom ook niet het woord van de profeet Ezechiël duidelijk, wanneer we lezen in hoofdstuk 13 vs. 10:

„Daarom, ja, daarom dat zij Mijn volk verleiden, zeggende: Vrede, waar geen vrede is; en dat de één een lemen wand bouwt, en zie, de anderen dezelve pleisteren met loze kalk.”

En verder in vers 11: „Zeg tot degenen, die met loze kalk pleisteren, dat hij omvallen zal.”

Bezien we nu nog even: het platte dak van deze dorpswoningen en huizen. Vooraf deze opmerking. Het was en is een geliefkoosde verblijfplaats in de avond na een zeer hete dag.

Vanzelf was er een „borstwering” of leuning, door de Heere nadrukkelijk geboden. Dat lezen we in Deut. 22 vs. 8:

„Wanneer gij een nieuw huis zult bouwen, zo zult gij op uw dak een leuning maken, opdat gij geen bloedschuld op uw huis legt, wanneer iemand vallende, daarvan afviel.” Op het dak waren ook kamertjes gebouwd. We lezen bijvoorbeeld van een „opperkamer” in de geschiedenis van Eliza, toen hij naar Sunem doortrok en bij de Sunamie-

tische vrouw brood at. En dan lezen we, dat zij haar man voorstelde: „Zie nu, ik heb gemerkt, dat deze man Gods heilig is, die bij ons altijd doortrekt. Laat ons toch een kleine opperkamer van een wand maken, en laat ons daar voor hem zetten een bed, en tafel en stoel en kandelaar; zo zal het geschieden, wanneer hij tot ons komt, dat hij daar inwijke.”

Wat mochten deze mensen beleven, wat David in psalm 119 : 40 (ber.) belijdt:

„Dat ieder, die U vreest, zich tot mij keer,
Die kundig is in Uw getuigenissen.
Maak, dat mijn hart oprecht Uw lessen eer;
Dat niets die ooit uit mijne ziel moog' wissen,
Opdat ik niet beschaamd word; laat, o Heer,
Laat mij die gunst op aarde nimmer missen.”

Mag dat ook uw beleving door genade zijn, lezer(es)?

Het platte dak was ook een welkome gelegenheid om met elkander te spreken. Zo sprak Samuël met Saul op het dak, I Sam. 9 : 25. David wandelde op het dak en zag vanaf zijn dak . . . Bathseba, helaas met het droevig gevolg ervan.

Zo zouden anderzijds meer voorbeelden te noemen zijn van goede gelegenheden, welke het dak bood. Helaas ook tot zondige bedrijven. We lezen daarvan in 2 Koningen vs. 12. Daar in is sprake van de „altaren”, welke koning Achaz had gesteld voor het heil des hemels op het dak van zijn opperzaal. En Jeremia profeteerde van Moab: „Op alle daken van Moab en op al haar straten is overal misbaar.” Jeremia 48 : 38.

Ook bood het dak wel eens gelegenheid om te vluchten. Hoe dan? Wel, gewoonlijk werden de huizen in de steden tegen elkaar gebouwd en hadden dezelfde hoogte. Men kon dus gemakkelijk van het ene dak op het andere komen. Daarop wijst de raad van de Heere Jezus aan Zijn discipelen om van het ene dak op het andere te vluchten en zo te ontkomen, wanneer er oordelen over Israël zouden komen. Zelfs ook niets eerst mee te nemen uit het huis. Zie Matth. 24 : 17.

Daarbij hebben wij ook op te merken, dat tot het dak van de huizen aan de buitenzijde een stenen trap toegang gaf.

Via zulk een trap lieten de vier vrienden van de geraakte hem op zijn beddeke, een licht matras, vóór Jezus voeten neerzakken. Men haalde dan wat losse stenen uit de zoldering weg, om die dan bij hun terugkeer weer te sluiten.

Ja, het „geloof” is . . . „vindingrijk”! Kent u daar wat van, lezer(es)?

D.V. willen we in een volgend nummer verder gaan met de bespreking van een meer groter huis, zoals dat bijvoorbeeld van de „Overste der Synagoge.” Ook over het „huisraad” van Israëls woningen.

Dr.

Ds. v. L.

IN DE BEGINNE

Genesis Eén tot Drie en het Gezag van de Heilige Schrift door Prof. Dr. Edward J. Young 9.

Nu gaan we een vraag bezien die voor iedereen moeilijk is. Hoe oud is de aarde? Hoe oud is de mensheid? Tegenwoordig wordt bijna algemeen geleerd dat de aarde en de mensheid miljoenen jaren oud zijn. De Bijbel spreekt niet over het onderwerp van de antiquiteit van de mens. Dat wil zeggen, de Bijbel geeft geen data.

Indien het bewezen kon worden dat sommige cijfers die gebruikt worden juist zijn, dan zou dat het eerste hoofdstuk van Genesis niet aantasten. We moeten goed begrijpen dat het meeste wetenschappelijke werk gebaseerd is op de theorie van het „uniformitarianisme”, dat is de leer dat alle geologische verschijnselen verklaard kunnen worden als resulterende van waarneembare processen die zich op een uniforme wijze hebben voltrokken. Maar het feit dat wonderen hebben plaats gevonden - en wij geloven in wonderen - betekent dat er een ingrijpen van het bovennatuurlijke is geweest.

Ik ben van mening dat wij niets kunnen bewijzen over de antiquiteit van de aarde.

Daarom kan ik niet zien hoe iemand met recht kan zeggen dat Genesis dwaalt op dit punt. We moeten ons voor ogen houden dat er heel veel is dat wij niet weten. Wie geen technisch wetenschappelijke opleiding heeft genoten moet zich realiseren dat de mannen van de wetenschap hun werk bouwen op zekere vooronderstellingen en principes. Tevens wijzen we op het feit dat zij de fundamentele vraag van de oorsprong aller dingen niet onder ogen zien. Dat doet Genesis alleen. Ik hoop hier later op terug te komen.

De Tweede en Derde Dag

Op de tweede dag is het uitspansel geschapen. (Het woord betekent letterlijk ook uitspansel). Het is niet een materiële zelfstandigheid maar enkel een scheiding van de wateren die bij de aarde behoren en die er boven zijn. Meer kunnen we er niet van zeggen.

Op de derde dag, wordt ons meegedeeld, worden de zeeën geformeerd en het gras, de kruiden en de vruchtbomen groeien. Als ik het goed begrijp dan toont het begin van de derde dag dat de aarde (nog) met water bedekt is.

Op de derde dag worden de oceanen geformeerd en verschijnt het droge land. Het woord dat hier gebruikt wordt betekent, „wat werkelijk droog is”, echt droog land zodat vruchtbomen er in kunnen groeien. Denkt u eens in wat dat inhoudt. Moeten we aannemen dat op de derde dag de aarde uit de wateren opkwam als een volmaakte bol, glad als een tennisbal? Als de aarde met water bedekt is geweest, en dat schijnt Genesis ons te leren, zou dan dat water de aarde niet zo beïnvloed hebben zodat er in de formering van de zeeën een uithollingsproces zou zijn geweest en de verheffing van vele van de bergen? Dat op zichzelf zou veel van de thans bestaande natuurverschijnselen kunnen verklaren.

Een ander punt: Genesis vermeldt slechts die dingen die noodzakelijk zijn voor het menselijk bestaan. Het zwijgt over een groot aantal andere dingen. Bijvoorbeeld, gras, kruiden en vruchtbomen worden genoemd, doch we weten dat hiermee de flora niet is uitgeput. Er zijn vele andere planten die groeien en die hier niet genoemd zijn. Bovendien weten we dat voor vruchtbomen bestuiving nodig is, maar daarover wordt niets gezegd. Genesis zwijgt over vele van deze vragen.

Later wordt melding van de vissen gemaakt waarover de mens moet heersen. Maar het kan zeer goed zijn, dat God deze zeeën had gevuld met leven, zelfs in de vroegste tijd, en dat bij het te voorschijn komen van de aarde van onder de wateren in de formatie van de zeeën en de bergen en dalen enzovoort, bewaarplaatsen van fossielen in die zelfde tijd werden gemaakt.

Er zijn vragen die wij allen onder ogen moeten zien. De moderne wetenschap, en in het bijzonder de populaire uitgaven van wetenschappelijke werken, zwijgen over de vragen van oorsprong. Zij veronderstellen dat de bouwstof van de aarde altijd aanwezig was. Velen aanvaarden wat populair genoemd wordt de Grote Ploftheorie. Deze leert dat het materiaal van de aarde ontstond of losbarstte in een grote explosie, die ook de zon, de maan en de andere hemellichamen betrof. Maar ze komen er niet aan toe de oorsprong van dat materiaal te bepalen. Hier heeft de Christenheid alle recht het moderne denken uit te dagen.

Men spreekt over de oorsprong van de aarde, maar ik heb het nu over de schepping van het oorspronkelijke materiaal en dat probleem wordt door de ongelovige wetenschap genegeerd. Zij vertellen ons dat dit geen zaak is voor de wetenschap, dat dit behoort tot het gebied van het geloof of de godsdienst of iets dergelijks. In het geheel niet! Het is een probleem, dat elk mens onder ogen moet zien. Als er 'n begin is, 'n echte schepping, dan moeten we de werkelijkheid aanvaarden. Het droge land beantwoordde Gods bevel en bracht voort, gras, kruiden en vruchtbomen.

N.B. Het copyright van deze vertaling van „In the Beginning” door Prof. Dr. E.J. Young berust bij „the Banner of Truth Trust”.

Leven naar Gods wil 14.

Een onderscheid vol gevaren

Op het bredere erf van de kerk is men in onze

tijd knap in het uitvinden van prachtige woorden en onderscheidingen. De doorsnee kerkmens begrijpt er meestal niets van. Helaas dienen zulke woorden en onderscheidingen vaak om bepaalde zaken, die vaststonden, in een ander licht te plaatsen. Zo zijn we de vorige keer bij de bespreking van het boekje „In liefde trouw zijn” ook terecht gekomen bij een onderscheid dat ten aanzien van de huwelijksverhouding tussen man en vrouw gemaakt wordt. We lezen daar „Wat is het huwelijk? Bij de huwelijksverhouding moeten we onderscheid maken tussen de inhoudelijke structuur en de maatschappelijke vormgeving”. Daar hebben we dus het onderscheid. We moeten niet vergeten, wil dit boekje zeggen, dat er verschil is tussen inhoudelijke structuur en de maatschappelijke vormgeving in het huwelijk. We hebben beloofd daarop terug te komen en dat nader te bezien. In dit artikel hopen we dat te doen. Vergeet het niet, dat dit onderscheid het doet in onze dagen! We lezen het niet alleen in dit boekje. Met andere woorden wordt het ook bij andere gevonden. Men beroept zich graag op dit verschil. Het geeft des te meer reden om er hier wat dieper op in te gaan. Het wordt in bredere kring gebruikt om 'n ruimere kijk te krijgen op echtscheiding en samen-wonen. De redenering: „het gaat om het 'inhoudelijke' van het huwelijk, terwijl de 'vormgeving' uiteindelijk niet beslissend mag zijn”, doet het.

Misschien hebt u zo ondertussen al een klein beetje begrepen wat met dat onderscheid tussen de „inhoudelijke structuur” en de „maatschappelijke vormgeving” bedoeld wordt. Met de „inhoudelijke structuur” geeft men aan dat er bepaalde elementen onmisbaar zijn voor het huwelijk, zoals liefde en trouw. Met de „maatschappelijke vormgeving” wordt bedoeld de wijze, waarop het huwelijk tot stand komt. Het huwelijk is niet alleen een aangelegenheid tussen man en vrouw met elkaar. Het is een openbare aangelegenheid, waarbij de samenleving betrokken is. In onze tijd wil dat in ons land zeggen - en op meerdere plaatsen in de wereld van vandaag - dat we trouwen voor de burgerlijke Overheid en in tegenwoordigheid van getuigen.

Wie zou er tegen kunnen zijn dat we onderscheiden van elkaar in het huwelijksleven de inhoud en de vorm? Als we het over het huwelijk hebben spreken we ook over slechte en goede huwelijken. Dan gaat het duidelijk over het „inhoudelijke”. Die liefde komt nu eenmaal niet uit in een huwelijk waar man en vrouw altijd ruzie hebben. Daarmee behoeft nog niet aan de vorm getornd te worden. Te zeggen dat het beter is dat alle huwelijken beter ontbonden kunnen worden, waarin het „inhoudelijke” niet tot zijn recht komt, is niet naar Gods Woord. Maar daarmee hebben we toch tegelijkertijd gezien hoe gevaarlijk de onderscheiding tussen de „inhoudelijke structuur” en de „maatschappelijke vormgeving” gehanteerd kan worden.

Het is niet goed, zelfs onmogelijk, om het „inhoudelijke” en de „vorm” van elkaar in het huwelijk te scheiden. Wie dat wel doet houdt van het huwelijk niets over. De liefde tussen man en vrouw is onmisbaar voor het rechte huwelijk. Het geheim van die liefde is niet te peilen. Als dat geheim er niet was, zou er van veel huwelijken niets terecht zijn gekomen. Wat is het goed dat door alle moeiten heen het gezegd kan worden: de liefde is gebleven. Rijk is als in het huwelijksleven de vreze Gods gekend wordt, waardoor dit verdiept wordt. Hoezeer dit alles waar is, maakt de liefde dat huwelijk niet. In zijn boek „Man en vrouw in een revolutionaire tijd” schrijft dr. W. Aalders woorden die voor onze tijd moeten spreken: „De echtelijke liefde is dus niet het huwelijk zelf. Het huwelijk zelf geeft aan de liefde een objectieve geldigheid. En dat geschiedt, wanneer man en vrouw in vrije wil en verantwoordelijkheid zich door een officiële belofte van wederzijdse trouw voor het ganse leven aan elkaar verbinden. Onafhankelijk van de persoonlijke gevoelens en subjectieve ervaringen blijft die objectief geldende huwelijksorde bestaan en stelt zij de echtgenoten onder de verplichting en bescherming van een van de persoon onafhankelijke rechtsorde. Met het sluiten van een huwelijk valt er daarom een levensbeslissing. Men gaat over tot een andere staat des levens”. Als man en vrouw trouwen, dan spreken ze een belofte uit voor de burgerlijke Overheid. Zij verklaren dat ze elkaar trouw zullen blijven. Dat is nooit enkel te beschouwen als

een maatschappelijke vormgeving. En als het huwelijk kerkelijk bevestigd wordt dan klinken ook de jawoorden van bruidegom en bruid. Dat is ook geen zaak van alleen vormgeving. Het zijn beloften in het midden der gemeente voor Gods heilig Aangezicht afgelegd. Wie de vragen die daartoe gesteld worden goed leest zal dit gelijk moeten toestemmen „... haar belovende, dat gij haar nimmer meer zult verlaten; dat gij haar zult liefhebben en trouwelijk onderhouden, gelijk een getrouw Godvrezend man aan zijn wettige vrouw schuldig is; dat gij ook heilig met haar leven wilt, haar trouw en geloof houdende in alle dingen, naar uitwijzen van het heilig Evangelie?” Zo luidt de vraag aan de bruidegom en in de vraag aan de bruid is bij het andere toch hetzelfde te vinden. Opvallend is ook het spreken van „zijn wettige vrouw” en „haar wettige man”. Dat is niet waar vóór de huwelijksluiting. Het huwelijk begint niet in de eerste innige omarming van verliefden - ik bedoel het heel gewoon - maar het is er pas bij de huwelijksluiting. En dan het huwelijk in zijn totaliteit, wilt u: inhoudelijk en als vormgeving.

Waar de onderscheiding tussen „inhoudelijke structuur” en „maatschappelijke vormgeving” toe leidt kunt u helaas maar al te duidelijk lezen in het boekje dat ons bezig houdt. Daar wordt het huwelijk naar zijn „inhoudelijke structuur” als volgt beschreven: „Een gemeenschap, waarin man en vrouw ernaar streven bij elkaar te blijven voor de duur van het leven en waarin zij elkaar trouw willen bijstaan in „alle dingen die tot het tijdelijke en eeuwige leven behoren”.

Opvallend is hier het woord „streven”. De belofte van nimmermeer verlaten heeft hier geen plaats. Hoe kan het anders als eerst het huwelijk als instelling van God afgeschreven is! Vanwege die instelling kan en moet er een belofte worden gevraagd niet maar om er naar te „streven” bij elkaar te blijven maar om elkaar in dit leven niet te verlaten. Wel zegt dit boekje dat er „duurzaamheid” moet zijn in elke relatie op dit gebied, maar die duurzaamheid is hier niet het elkaar trouw blijven vanwege Gods gebod. „Duurzaam is een relatie, die het uithoudt, omdat mensen echt voor elkaar in willen staan”. Hier wordt de trouw in het huwelijk van zijn grond beroofd in de instelling van God. Trouw wordt niet meer geëist. Wie durft daar nog van te spreken in een tijd, die van instellingen niets meer moet hebben? Je zou elkaar overvragen! Trouw moet alleen maar blijken. Uiteraard ontken ik niet dat trouw gewoonlijk functioneert in de weg van de liefde tot elkaar. Maar de trouw vindt daarin geen grond. Die ligt in het gebod. Het is juist zo'n goede zaak dat het huwelijk niet uit elkaar spat omdat soms de trouw er bleef als de liefde verflauwde en mensen dus - om met dit rapport te spreken - niet zo echt voor elkaar open stonden.

Wie het „inhoudelijke” en de „vorm” tegen elkaar uitspeelt, komt tot een gemakkelijke praktijk van echtscheiding. Dit boekje laat het overduidelijk zien. Als het in dit verband gaat over huwelijken, waarin „de gewenning het van de verwondering gewonnen heeft” dan lezen we: „In zulke gevallen kan het soms terwille van de trouw barmhartiger zijn elkaar niet blijvend te binden, maar elkaar de ruimte te geven, waarin nieuw leven kan opbloeien”. Dan weet ik het niet wat het woord trouw in die zin moet of het moest de trouw zijn die van het gebod niet weet.

Het moet voor ons duidelijk zijn dat we zó nooit over de „inhoudelijke structuur” en de „maatschappelijke vormgeving” moeten spreken als het over het huwelijk gaat. Een vraag kan er overblijven: bewijst de verscheidenheid van de maatschappelijke vormgeving door de eeuwen heen niet dat we toch maar niet zó kunnen zeggen: het huwelijk is er alléén als het officieel is gesloten? Dat beweren velen vandaag. We hopen het een volgende keer anders te zien.

D. Slagboom

Zondagsheiliging: gebod of traditie? 2.

In zijn uitleg van het sabbatsgebod wekt ds. M.R. van den Berg de indruk dat het hierbij gaat om een louter Israëlitische aangelegenheid en bovendien van tijdelijke aard. Alleen voor het volk Israël gold de verplichting van het houden van een wekelijkse rustdag. „De

sabbat is dus het teken van het verbond dat Jahweh met Israël oprichtte bij de Sinaï. De sabbat is kenmerkend voor het Sinaïverbond. Aan het onderhouden van die sabbat werd zichtbaar gemaakt voor de buitenwereld, de heidenen, dat Israël een verbond met Jahweh had”. P. 42. In Egypte zou Israël de sabbat als rustdag niet gekend hebben. „Daar hadden ze alle zeven dagen van de week harde slavenarbeid moeten verrichten. Het was voor hen dus iets volkomen nieuws”. Ik ben van mening dat deze uitspraak niet te staven is met Bijbelse gegevens. We moeten eens op twee dingen letten.

1e) Voordat God het Sinaï-verbond oprichtte met Israël heeft Hij Israël bevolen de rust, de heilige sabbat des HEEREN te houden. „Alzo rustte het volk op de zevende dag”. Ex. 16: 23, 30. Pas in Ex. 19 e.v. wordt van de oprichting van het Sinaï-verbond melding gemaakt.

2e) Al in Gen. 2 : 3 lezen wij van de zevende dag dat God die heeft gezegend en geheiligd, n.l. na het beëindigen van Zijn scheppingswerk, Gen. 2 : 2. Dr. G. Ch. Aalders is van mening dat in Gen. 2 : 3 bedoeld wordt op de menselijke rustdag, die God gezegend en geheiligd heeft. „Evenals in de motivering van het vierde gebod (Ex. 20 : 11) de viering van de Sabbat in het nauwste verband gebracht wordt met de schepping van de wereld in zes dagen en het rusten van God op de zevende dag, zo wordt ook hier gezegd dat God de zevende dag voor ons mensen heeft gezegend en geheiligd, omdat Hij(zelf) op de zevende dag gerust heeft van Zijn scheppingswerk”. God zegende die dag, d.w.z. God maakte voor hen de wekelijkse rustdag tot een zegen. God heiligde die dag, d.w.z. zonderde die van het gewone en alledaagse leven af, om hem een aparte bestemming te geven, een bestemming waardoor hij een „heilig” karakter verkrijgt, met God en Zijn dienst in bijzonder rapport wordt gebracht. Terecht legt dr. G. Ch. Aalders een verband tussen Ex. 20 : 10, 11 en Gen. 2 : 2, 3. In Ex. 20:11 keren de woorden van Gen. 2 : 2, 3 terug: God rustte ten zevende dage, daarom zegende de HEERE de sabbatdag en heiligde die. Deze sabbatdag die God op de eerste dag gezegend en geheiligd heeft, werd Israël a.h.w. bij de oprichting van het Sinaï-verbond opnieuw ingeschepst.

Daarbij is het m.i. niet het belangrijkste onszelf af te vragen of Israël in Egypte de sabbat heeft gehouden. Of: hebben Abraham, Izaäk en Jakob wel een sabbat gehouden? In de allereerste plaats moet ons duidelijk zijn dat God reeds in het paradijs, vóór de val en niet pas bij de Sinaï de sabbat heeft ingesteld. Waarom dit gegeven uit Gen. 2 : 3 zo sterk benadrukt? De kwestie van de datering van de oorsprong van het sabbatsgebod heeft n.l. verstrekkende consequenties voor onze huidige instelling t.a.v. de wekelijkse rustdag.

Als het waar is dat de sabbat een louter Israëlitische aangelegenheid is en bovendien van voorbijgaande aard, dan zijn wij als niet-Israëlieten, christenen uit de heidenen, ook niet verplicht een wekelijkse rustdag te houden.

Geheel anders komt de zaak te liggen wanneer vastgesteld moet worden dat God met het heiligen en zegenen van de sabbat in het paradijs Adam en in hem het gehele menselijke geslacht op het oog gehad heeft. Deze opvatting van de universaliteit (algemeenheid) van het sabbatsgebod is eigenlijk eeuwenlang de heersende geweest in de christelijke reformatische kerken. Vooral Calvijn heeft de universaliteit van dit gebod onderstreept. In zijn commentaar op Gen. 2 : 3 schrijft hij: „Eerst heeft dus God gerust, vervolgens heeft Hij die rust(dag) gezegend, opdat ze door alle eeuwen onder de mensen heilig zou zijn of liever: elke zevende dag heeft Hij aan die rust gewijd, opdat Zijn voorbeeld eeuwigdurende regel zou zijn”.

In Ex. 20:11 wordt Israël bevolen deze sabbat, die God dus in het oaradijs instelde, te gedenken. Waarom? Omdat God Zelf op die dag gerust heeft, na zes dagen scheppingswerk verricht te hebben. God heeft gerust op de zevende dag om Zich te verlustigen in de werken Zijner handen. We lezen in Gen. 1 : 31: „En God zag al wat Hij gemaakt had en ziet het was zeer goed. God heeft in Zijn rust niet alleen Israël, maar ook alle mensen een voorbeeld gegeven.

Het sabbatsgebod, gemotiveerd door Gods voorbeeld, is dus universeel en eeuwigdurend. M.a.w. de nieuwtestamentische Kerk heeft met deze scheppingsordering van God wel degelijk te maken, ja, ieder mens als schepsel Gods, in Adam begrepen. Ook moderne oud-testamentici als W. Rordorf (in het Bijbels, historisch woordenboek

onder „sabbat”) erkennen de universalistische strekking van Gen. 2 : 3. Zij het dat men deze strekking verklaarde als een onderdeel van de priesterlijke theologie die zich vóór, tijdens en ná de Babylonische ballingschap ontwikkelde. Gen. 2 : 3 is dan ook volgens hen niet door Mozes geschreven maar van priesterlijke hand. Gen. 2:3 is huns inziens de afsluiting en het hoogtepunt van een z.g.n. scheppings-liturgie, die uitloopt op de verheerlijking van de sabbat die voor de gedepoteerde Israëlitische priesters in Babel van zo groot belang was. W. Rordorf ziet een ontwikkeling in de geschiedenis van de Israëlitische sabbatsheiliging.

„Deze ontwikkeling bereikte haar hoogtepunt ná de Babylonische ballingschap toen het jodendom bestuurd werd door de priesterschap. De week van 7 dagen en daarmee de sabbat werden nu kortweg scheppings- en heilsordening”.

Hoewel wij ons niet verenigen met de theologische gedachtegang van Rordorf, erkennen wij mét hem de universalistische strekking van Gen. 2 : 3 als scheppingsordening. Eenvoudiger gezegd: De rustdag is niet alleen voor Israël bedoeld als door God gezegende en geheiligde dag maar voor alle mensen in Adam vertegenwoordigd.

Ook dr. R. de Vaux erkent dat het scheppingsverhaal de sabbat terugvoert tot het begin van de wereld (Hoe het oude Israël leefde, Utrecht 1978, p. 420).

Uit deze overwegingen kunnen wij zowel met Calvijn als de jongere o.t. wetenschap konkluderen dat de sabbat als rustdag niet alleen voor de Joden bestemd was, maar volgens het Bijbelse getuigenis voor alle mensen en voor alle tijden.

In het licht van bovengenoemde zaken vraagt men zich wel af of ds. M.R. van den Berg het geheel van de Schriftgegevens omtrent de Sabbat heeft laten spreken. Helaas geeft hij in zijn boekje zijn visie niet op de Schriftplaatsen als Ex. 16:23, 30 en Gen. 2 : 2, 3. Zou hij deze woorden hebben laten meespreken, dan zou hij wellicht ook tot een andere konklusie gekomen zijn. Hij schrijft: „Als het ooit zover komt dat de zondag geen algemene rustdag meer is (b.v. ten gevolge van de invoering van de glijdende werkweek behoeven wij niet te denken dat dan een gebod met de voeten getreden wordt.

Want de vrije zondag is wel een geschenk van God evenals voor velen de vrije zaterdag, maar geen gebod van God”. Het zal duidelijk zijn dat we deze konklusie beslist afwijzen en het kerkelijk leven als zeer schadelijk en verwarrend beschouwen. Een riskant avontuur. Zo zou de glijdende werkweek kunnen leiden tot een glijdende moraal. Tenslotte citeer ik W. à B. die met het oog op het sabbatsgebod verzucht: „Dit is het gebod dat van velen tegengesproken wordt, tegen ’t welk men met dik verheven schilden aanloopt om het te bestormen, en was het in de macht van velen geweest, ’t was allang verworpen en vergeten geweest. Maar in spijt van allen, dien het leed is, het wordt nog alle sabbatten in de gemeente, als een regel des levens, gelijk alle de andere geboden voorgelezen”.

In een volgend artikel: de meningen van Voetius en Coccejus over het sabbatsgebod, of: er is niets nieuws onder de zon.

Ds. L.W. van der Meij

Maarten Luther

2.

II. Zijn Jeugd

1. Geboorte, kinderjaren en school

Maarten Luther stamde uit een eenvoudige boerenfamilie. Zijn vader Hans, gehuwd met Margarete Ziegler, verliet de boerderij en vestigde zich in 1483 te Eisleben, waar hij in de kopermijnen werkte. Hier werd Maarten 10 november geboren en 11 november gedoopt met de naam van de heilige van de dag, Martinus van Tours. Een half jaar later vertrok het gezin naar Mansfeld.

Hans Luther was een ijverige man, die door zijn vlijt, met een gezin van 9 of 10 kinderen, tot zekere welstand kwam. Hij werd zelfs één van de „Vierherren” van de stad Mansfeld. Hans Luther was wel vroom maar hij moest niets hebben van een vroomheid die het klooster tot ideaal had. Hij nam de opvoeding van de kinderen ernstig en was naar de zienwijze van die tijd streng. Hij stuurde zijn zoon Maarten op vijfjarige leeftijd naar de Latijnse school te Mansfeld.

Een school zag er in de zestiende eeuw heel anders uit dan nu. Alleen de jongens hadden

het voorrecht om onderwijs te genieten. Meisjes bleven thuis en leerden hoe zij moesten koken en naaien. Jongens van verschillende leeftijden kregen gewoonlijk les van één onderwijzer. Het merendeel van de dag zaten ze op harde banken Latijn te leren. Bijna alle boeken waren toen in het Latijn geschreven. Het Latijn in die tijd kan men vergelijken met wat het Engels vandaag aan de dag is, de wereldtaal. Iedereen die Latijn sprak, kon heel Europa rondreizen zonder te vrezen onverstaanbaar te zijn. Men zou overal meteen begrepen worden.

Toen Maarten veertien jaar oud was ging hij naar Maagdenburg, naar een Latijnse school, die geleid werd door een orde die bekend stond als de Broeders des Gemeenen Levens. Hij was daar intern en kreeg ook les in godsdienst.

Na Maagdenburg ging Maarten nog vier jaar naar Eisenach om zijn schoolopleiding te voltooien. Hans was trots op het feit dat zijn zoon zo goed kon leren. Hij was vastbesloten om Maarten de kans te geven die hij zelf nooit gekregen had: een goede schoolopleiding, zodat hij het ver zou brengen in de wereld. Ook hoopte hij dat zijn zoon genoeg geld zou verdienen zodat hij zijn ouders later zou kunnen verzorgen.

2. Aan de Universiteit te Erfurt

Toen Maarten zeventien jaar oud was ging hij in Erfurt studeren. De universiteit te Erfurt was beroemd om het hoge niveau waarop de juridische colleges gegeven werden. Hier volgde hij de colleges in grammatica, logica en rhetorica. Later zou hij ook colleges krijgen in muziek, astronomie en wiskunde.

Maarten genoot van het leven aan de universiteit. Hij had een goed geheugen en werkte hard. Al spoedig haalde hij zijn kandidaatsexamen. Later werd hij „Magister Artium”. Uit een groep van zeventien kandidaten behaalde hij op één na de beste resultaten.

Aan de universiteit te Erfurt kwam de jonge Luther in aanraking met de theologie van Willem Occam (1290 - 1349), die nogal een belangrijke invloed op hem heeft gehad. Van Occam maakte een scherpe scheiding tussen geloof en weten en legde de nadruk op de wil van de mens en de soevereiniteit van God. Luther heeft de meeste invloed van deze theologie ervaren door de nadruk die zij legde op de mogelijkheid van de menselijke wil om het goede te doen. In zijn innerlijk religieus conflict kon hij geen vrede verkrijgen door de leer van de goede werken, juist omdat hij zich bewust werd dat hij onmachtig was zichzelf te verlossen.

Vooraf gedurende de laatste periode aan de Erfurtse universiteit kregen Luthers medestudenten er erg in dat Luther buitengewoon begaafd was en dat een grote toekomst voor hem open lag na de voltooiing van de studie in de rechten. Daarom was de schijnbare plotselinge wending in Luthers leven zo verrassend. Hij nam afscheid van zijn vrienden aan de universiteit en deed op 17 juli 1505 zijn intrede in het Augustijner klooster.

III. Zijn Geloof

1. Zijn moeilijkheden

Hoe kwam deze bekwame, energieke student tot de beslissing om een veel belovende toekomst op te geven voor het sombere leven in één van de strengste kloosters?

Op latere leeftijd zei Luther, dat hij dit besluit genomen had, omdat hij tijdens een onweer erg geschrokken was en in zijn angst St. Anna beloofd had dat hij, als zij zijn leven wilde sparen, monnik zou worden. Dit voorval is echter niet voldoende om de belangrijke beslissing volledig te verklaren. Angst voor een zeker heviger onweer is meestal over als het onweer voorbij is. Voor zo’n angst is het klooster ook geen oplossing. Het feit dat Maarten Luther juist in een klooster zijn toevlucht nam, wijst op een diepere achtergrond. De kerk leerde dat het klooster de beste en de zekerste weg naar de hemel was. De eerste acht jaren die Maarten Luther in het klooster doorbracht, wijzen erop dat het hem daar juist om te doen was. Voor de jonge student die kloosterling werd was de grote levensvraag: Hoe word ik Maarten Luther de zondaar verzoend met God de Rechtvaardige? Hoe word ik van de hel verlost en hoe kom ik in de hemel? Dit waren zijn moeilijkheden.

Nu kunnen we nog vragen, hoe kwam hij aan dit probleem? Zijn godsdienstige opvoeding heeft hierbij wel een belangrijke rol gespeeld. De kerk legde opzettelijk de nadruk

op dood, hel en vagevuur om dan ook de sacramenten, aflaatbriefjes enz. aan te bevelen als middelen tot zaligheid. Ontstellend en verwarrend was ook het beeld dat men gaf van het heilig Opperwezen. God werd soms voorgesteld als een vriendelijke Vader, dan weer als de God van de donder, die milder gestemd kon worden door de voorbede van Zijn vriendelijker Zoon. De Zoon werd ook vaak geschetst als een onverzoenlijke Rechter, die vertederd kon worden door Maria.

Hierin is echter niets dat Maarten Luther onderscheidde van vele van zijn tijdgenoten die een soortgelijke opvoeding hadden ontvangen. Het verschil met andere jonge mensen van zijn tijd lag in zijn bijzonder gevoelige aard, en ook het feit dat hij soms zeer neerslachtig kon zijn. Deze neerslachtigheid was deels een gevolg van de zo even genoemde opvattingen. Ten slotte kunnen er ook onaanwijsbare factoren geweest zijn, die een rol gespeeld hebben in de geestelijke moeilijkheden van Maarten Luther. Was er niet een onzichtbare Hand die in het jonge hart een droefheid veroorzaakte? Een droefheid die je niet gemakkelijk kunt beschrijven en die toch wel een naam heeft: de droefheid naar God. Eén ding is zeker, hij nam zijn godsdienstige moeilijkheden serieus.

Alice Hamstra

Zaterdag 4 juni 1983 te Gent

1.

Het was ook in ons blad aangekondigd, dat er op deze dag samenkomsten te Gent zouden worden gehouden. De evangelisatiearbeid aldaar was ongeveer vijf jaar geleden begonnen. Daarin vond de commissie een gereede aanleiding om de meelevenenden met deze arbeid op te roepen om op die dag naar Gent te komen. De liefde tot deze arbeid zou daardoor gestimuleerd worden. Ook voor evangelist Bor, die op een betrekkelijk eenzame post staat, zou het bemoedigend kunnen zijn. En niet te vergeten, welk een goede indruk zou dat kunnen maken op de kleine kring van bezoekers van het evangelisch centrum Rehoboth te Gent, wanneer zij zouden zien, dat er in ons land een grote schare is, die bij dezelfde waarheid leeft, die br. Bor op een eenvoudige wijze in Gent brengt aan mensen, die evenals wij allen van nature opgaan in wereld en ongeloof.

De oproep heeft bij velen weerklank gevonden. In verschillende plaatsen werden activiteiten ontplooid. Het resultaat is geweest, dat er vanuit verschillende plaatsen bussen vol bezoekers naar Gent gingen. Daarnaast kwamen er nog velen per auto. Tegen de tijd waarop de morgensamenkomst zou beginnen stroomde de grote vergaderzaal vol. Sommigen schatten het aantal bezoekers op meer dan duizend, maar br. Bor zelf noemde een aantal van ongeveer 900 bezoekers. Dat is toch wel treffend, waar velen een grote afstand hadden moeten afleggen.

Het was zaterdag bijzonder mooi weer. Na dagen en weken waarop het koud en regenachtig was geweest, sprak alles in de natuur van Gods goedheid en trouw. In de middagpauze was er achter het gebouw ruimschoots gelegenheid om de maaltijd te nuttigen en van de natuur te genieten. Je kon daar niet merken dat je midden in de stad zat. De stilte deed goed. Er was gemakkelijk gelegenheid om vriendschapsbanden te leggen of te versterken.

Er waren bezoekers uit een groot gedeelte van ons land. Uiteraard kwamen er velen uit Sliedrecht, Barendrecht, Middelharnis en andere plaatsen die nauw met de arbeid te gent verbonden zijn. Er kwamen er ook uit Katwijk, Lisse, Elburg enz., plaatsen die wel een paar honderd kilometer en meer van Gent verwijderd liggen. We zagen ouderen en jongeren. De oudste bezoeker was mogelijk een oude broeder van 84 jaar en de jongste telde wellicht niet meer dan vier jaren. Onder de vele bezoekers waren er ook die uit Gent zelf kwamen. Hun aantal was uiteraard niet zo groot.

Br. Bor en zijn medewerkers hadden de zaak goed georganiseerd. Ze hadden de vorige avond laat nog van alles in gereedheid moeten brengen. In de zaal moesten honderden stoelen worden geplaatst. Voor de bezoekers van buiten de stad waren er hier en daar bordjes aangebracht met het opschrift: Bijbeldag om de bezoekers de weg te

wijzen. Er was een boekentafel. En om niet meer te noemen, er was ruimschoots gezorgd voor consumptie en bijbehorende versnaperingen.

Om kwart voor 11 opende br. Bor de morgen-samenkomst. Hij heette allen hartelijk welkom. Hij was er stil van dat zovelen gekomen waren. Hij zag daarin een blijk van medeleven met de arbeid die hij daar mocht verrichten.

We zongen Ps. 146 : 4 en 6. Br. Bor las Johannes 15 : 1-17 en ging voor in gebed. Daarna sprak hij een openingswoord. Het thema voor deze dag is: Die in Mij blijft draagt veel vrucht. Gij vraagt of dat niet wat hoog gegrepen is? Wel als we op onszelf zien, niet van Gods kant. De Heere is tot ons gekomen met Zijn Woord en Hij heeft dat Woord willen zegenen. De Wijnstok draagt in 1983 nog vruchten. Spreker wijst op Jaïrus. Hij was in nood. Gelukkig als we in nood komen. Jaïrus legde zijn nood voor de Heere Jezus neer. Er kwam oponthoud. Toen bracht iemand de tijding: uw dochter is dood. De Heere Jezus luistert daar niet naar. Als Hij zou luisteren naar wat de mensen zeggen zou Hij vuur van de hemel moeten doen neerdalen. Maar Hij is de God der waarheid. Velen zeggen: God is dood. Jaïrus staat tussen zulke mensen, maar de Heere Jezus houdt hem vast. Geloof alleen. Let niet op de stemmen die op de aarde klinken. In Johannes 15 gaat het over de ware Wijnstok. Het Woord van God, waarin de Heere tot ons komt krijgt onze belangstelling, onze liefde. Als het Woord gebracht wordt moet de zonde worden aangewezen. Er moet zijn de prediking van zonde en genade. Het Woord heeft uitwerking. Men gaat naar de Heere vragen. Er moeten offers gebracht. De Wijnstok draagt vruchten. De schoonste vruchten zijn ootmoed en nederigheid, erkenning: ik heb gedaan dat kwaad was in Uw oog . . . Dan zullen we iets van de liefde Gods in ons hart gewaarworden. Dan komen er vruchten, waarin de Heere verheerlijkt wordt. Dat vloeit voort uit Christus. Hij heeft de wil van Zijn Vader volbracht. Daarom mogen we zien op Zijn werk. Ook hier. We zijn bij elkaar, naar spreker hoopt, zoals de discipelen tot de Heere Jezus uitgingen: Heere, tot Wien zullen wij heengaan? Verbonden aan het Woord. Dat mocht de keuze van ons hart zijn om de Heere te vrezen. De mensen in Gent vragen: Hebt u God in uw hart? Daar komt het op aan.

Na de toespraak van br. Bor krijgt het zangkoor De Lofstem uit Barendrecht gelegenheid enige Psalmen en liederen te zingen. Er wordt met aandacht geluisterd en br. Bor spreekt een welgemeend woord van dank. Het was treffend zoals de drie verzen uit Psalm 6 gezongen werden, duidelijk verstaanbaar, vol van inhoud.

Hierna kreeg Ds. H.C. van der Ent van Dordrecht-centrum gelegenheid om een toespraak te houden over het geloof.

Hij wees er eerst op, dat hij evenals het zangkoor uit Barendrecht afkomstig was. Daarna las hij Handelingen 16 : 26-34.

Toen hem gevraagd werd, aldus de spreker, over het geloof te spreken zijn zijn gedachten alle kanten uitgegaan. Het geloof is de levensader, waardoor de mens aan God verbonden wordt. Zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen. Die tot God komt moet geloven dat Hij is en dat Hij is een Beloner dergenen die Hem zoeken.

De Bijbel staat vol van het geloof. Ook onze belijdenisgeschriften. Vele boeken zijn over het geloof geschreven. Er zijn vele woorden, die herleid kunnen worden tot het ene woord: geloof. Comrie schreef: het ABC des geloofs.

Waar moet spreker in Gent beginnen? Zijn gedachten zijn terecht gekomen bij Handelingen 16 : 31: Geloof in de Heere Jezus Christus en gij zult zalig worden, gij en uw huis. Hij vindt dat dit woord op deze plaats zeer geschikt is om er enige gedachten aan te wijden.

Paulus en Silas waren in Filippi terecht gekomen. Het was een heidense plaats. Er was wel godsdienst, maar niet de ware. Er was in Filippi nog maar één mens bekeerd: Lydia, wier hart de Heere geopend had.

Nu zitten we hier, vanuit Nederland gekomen, in België, een heidens land. Nederland heet Christelijk, maar is weinig beter. In Gent is ook godsdienst, maar de ware godsdienst wordt spaarzaamlijk gevonden. Hier wordt vijf jaar gewerkt door br. Bor, met zegen. In Gent zijn al een paar mensen met echt geloof. Er is overeenkomst met onze tekst.

Paulus en Silas zitten in de gevangenis. Wij

hier niet. Daar in de gevangenis is een stokbewaarder, een heiden. Mogelijk zegt iemand: ik ben een heiden. Als we dat mogen leren, kan de Heere wat aan ons kwijt.

Geloof in de Heere . . . sprak Paulus tot de stokbewaarder. Daar komt het opaan. Wat is geloof? Het is niet eenvoudig dat te zeggen. Het moet ook voor kinderen duidelijk gezegd worden. Geloven is een echt eenvoudige zaak; het kleinste kind kan het beoefenen. Het is ook een heel moeilijke zaak, menselijk onmogelijk.

Een echt geloof doet iets. Kinderen kunnen ondeugend zijn. Dan kan vader of moeder zeggen: ik zal het bij de politie zeggen. Dan verschrikken de kinderen. Daar zijn ze bang voor. Als je tegen een kind zegt: we zullen een mooie fiets kopen, dan wordt een kind blij. Het gelooft dat.

Het geloof doet iets. Ook te zien bij de gevangenisbewaarder. Toen de aardbeving kwam met alle gevolgen begon die man te geloven dat er een God was: dat God hem in de kraag greep. Het gevolg was: hij werd zeer bevende. In de gevangenis zaten twee dienst-knechten van God, die hij geselsd had. Wat moest er van hem terecht komen? Hij dacht: dit kost mijn leven. Hij wilde er zich van beroven.

Toen sprak de evangelie-dienaar: doe uzelf geen kwaad . . . Dat was voor de stokbewaarder tot bemoediging. Zij geloofden in God en God werkte ook door bij de stokbewaarder. Deze kwam aan hun voeten terecht met de vraag: wat moet ik doen, opdat ik zalig worde? Een gebed met rijke inhoud. Hij was niet zalig, niet gelukkig, maar rampzalig, verloren. Daardoor was er plaats voor zijn vraag.

Hij krijgt een antwoord: geloof in de Heere Jezus Christus. Dat is het medicijn. Dat moet je inzien. Dat moet je geloven. Dan word je zalig.

Dat is heel wat. De stokbewaarder had gezegd: lieve heren. Maar Paulus en Silas zeggen: wij zijn mensen, maar er is een Ander die op Zijn dijk geschreven heeft: Koning der koningen en Heere der heren. Als dat beseft wordt ben je geneigd nog meer te gaan vrezen. Maar er staat achter: Jezus Christus, twee namen die zeggen wie Hij is: Zaligmaker, Gezalfde, de van God gezalfde Zaligmaker. Hij maakt zalig in Christus als Profeet, Die ons de weg der Zaligheid leert, de Priester, Die de weg der zaligheid gebaad heeft door Zijn offer, ook de Koning, Die de zondaar op de weg der zaligheid leidt, daarop houdt en tenslotte in de eeuwige zaligheid brengt.

Mogelijk zegt iemand: gaat dat zomaar? Ja, als God dat wil natuurlijk. De Heere werkte de vraag, maar ook het geloof om op Jezus Christus te zien door het geloof in Hem.

Hij geloofde, stelde zijn vertrouwen alleen op de Heere Jezus Christus. Welzalig de mens die op U bouwt en zich geheel aan U vertrouwt.

Geloof . . . Dat vertelt br. Bor elke week. Wij mogen dat nu ook horen. Zijn wij al tot geloof gekomen? Tot kinderlijk geloof, dat wat doet? Als het geloof gewerkt wordt ga je vrezen. God spreekt. We kunnen zo ver komen, dat we zeggen: het is mijn schuld, dat ik mijn moeder enz. moet missen. In de weg van het geloof leren we Hem kennen, die om onze ongerechtigheid is verwond.

Die in de Zoon gelooft is rechtvaardig voor God en heeft zo vrede bij God. Die vrede heeft de wereld niet. Die gaat alle verstand te boven. Die wordt door Christus gegeven: Mijn vrede geef Ik u, Mijn vrede laat Ik u . . . Spreker hoopt dat wij met vrede naar huis mogen gaan door het geloof.

We zingen samen vier verzen van een lied: Vaste Rots van mijn behoud. Er wordt intussen gecollecteerd. Ds. Van der Ent gaat voor in dankgebed, waarin ook een zegen voor het voedsel dat genuttigd zal worden gevraagd wordt.

Br. Bor doet nog enkele mededelingen en dan is de pauze aangebroken.

B.

Voor de jeugd

Het Zonnekind 60

Beste jongelui!

„Als hem nu zeer dorstte, zo riep hij tot de HEERE en zeide: Gij hebt door de hand Uws knechts dit grote heil gegeven; zou ik dan nu van dorst sterven, en vallen in de hand dezer onbesnedenen?”

Richt. 15 : 18.

Simson had de Filistijnen met een ezelskinnebak een grote klap gegeven. Hij had daarvoor zichzelf geprezen. En daarom kreeg hij ook een klap. Nu niet van de Filistijnen, maar van God. Hij is jaloers op Zijn eer. Zijn lof geeft Hij aan geen ander. Ook niet aan Simson, ook niet aan mij of aan een van jullie, of aan wie dan ook. Ja, aan wie dan ook!

Misschien denkt deze of gene wel: Waar gaan de gedachten van die dominee nu weer heen? Nu dat mag je gerust denken. Want domineesgedachten strekken zich soms zeer ver uit. Doch ik denk niet dat dit alleen met dominees het geval is. Dat zal met een ieder wel zo zijn. Niet een ieder spreekt zijn gedachten uit. En nog minder denkers zetten hun gedachten op papier. En dat is maar goed ook. Want als alle gedachten aan het papier zouden worden toebetrouwd, zou je rare geschriften krijgen. Geschriften die voor het publiek echt niet te lezen zijn. Want het zijn niet zelden dingen, die schandelijk zijn om te zeggen. Zo spreekt Paulus erover die de diepe afgrond van zijn gedachtenwereld een beetje had leren kennen. En een ieder die geen vreemdeling in zijn eigen hart is, zal dit moeten beamen.

Doch waar mijn gedachten zich op dit ogenblik naar uitstrekken, kan echt wel gezegd worden, in de hoop dat het ook opgemerkt wordt.

Want Simson roemde in zijn kracht. We hebben gehoord dat dit meer gebeurt. Wie maakt zich daar nooit schuldig aan? En nu denk ik aan ons land en aan de weersgesteldheid. Het is tot nu toe - 2 juni 1983 - schier elke dag regen op regen. Als je naar het land kijkt staat alles er droevig bij. Het zaad kan niet aan de schoot der aarde worden toebetrouwd. Het is veel te nat. En waar men het nog probeert te doen, weet men niet of men er goed of kwaad aan doet. Want datgene wat gezaaid en gepoot is, staat te verkommeren op het land. Als je alles overziet vraag je jezelf af: Wat moet er van terecht komen? We hebben het zo ver gebracht met onze machines dat we zo ongeveer alles wel onder de knie hadden. We staan zo ongeveer nergens meer voor. Alles is binnen het bereik van het schepsel gekomen. Hij verkeert zo wat aan de grens van de almacht. Dat bevordert het geloof in God niet. Integendeel. De van God afgevalen mens, gaat met al zijn kennen en kunnen steeds verder van God af. „Wij redden het wel zonder Hem”. Dat is al een heel oude ongeloofsuitroep. Doch die is nog niet uit de tijd. Hij wordt iedere keer weer gehoord. Ik zou zeggen: Op een steeds luidere manier.

En nu laat God ook Zijn stem horen in de steeds maar weer neerdalende regen. Hij spreekt daarin duidelijk uit, dat Hij een twist heeft met de mensenkinderen, opdat men door de slagen wederkeren zou tot de Heere en het van Hem alleen zou gaan verwachten. Want de mens die almachtig lijkt, blijkt nu ineens onmachtig te zijn. En de almachtige God, die men alle macht zo van lieverlede had ontzegd, laat nu ineens zien dat Hij almachtig is. In het ene deel van de wereld heerst er grote droogte waardoor er niets kan groeien. Bij ons is er op dit moment een te grote natheid, doch het resultaat is hetzelfde. En wie merkt het op? Ja, wie merkt het op? Want ik weet dat een groot deel van ons volk en misschien ook wel van de lezers aan deze dingen nooit denkt. O zeker, men zou graag de zon zien schijnen, want de vakantie komt in zicht en dan móet je toch mooi weer hebben. Verder denkt men niet. Ik weet ook dat er anderen zijn, die zeggen: Man, waar praat je over? Elk vist op zijn getij. Het gaat juist in deze regenperiode voor mij goed. Nu verdien ik tenminste wat. En zo zou er nog wel meer genoemd kunnen worden. Als je alles hoort van alle kanten, dan ben je geneigd om er het zwijgen maar aan toe te doen. Want ieder heeft op zijn manier toch weer gelijk.

Toch zwijg ik niet, omdat er toch altijd nog mensen zijn die het opmerken.

Dat zijn er altijd maar enkelen. Het zijn diegenen die de klappen „voelen”. Simson „voelde” de klap. Zijn eigen „ik” werd er door getroffen. Terwijl er duizenden waren die er niets van gevoelden. Bijvoorbeeld de Filistijnen. Die waren wel geslagen en verslagen zelfs, maar het bracht hen niet bij de HEERE. Zo was het ook met velen van de kinderen Israëls. Die vormden het oude bondsvolk. Zij hadden al zovele klappen gehad op alle manieren. Maar van hen moest de HEERE getuigen: Ik heb u geslagen en gij hebt geen pijn gevoeld. Zij kwamen ook niet waar zij

wezen moesten: in verootmoediging des harten aan de voeten des HEEREN.

En zo is het nu ook nog. Regen en droogte overkomen ons niet bij geval, doch zij komen ons toe uit een vaderlijke hand. Zo belijden we het in de Heid. Kat. gegrond op het Woord van God. Doch als het over „geloven” gaat, zijn we er ver vandaan. Want dan wordt het meer aan het toeval toegeschreven dan aan de hand van God, de Vader.

God de Vader! Geweldig woord. Velen gebruiken deze zo tedere Naam maar al te gemakkelijk. Want men noemt Hem „Vader” terwijl men in het geheel geen kind is. En dan bedoel ik natuurlijk een „echt kind”. Want er zijn heel wat kinderen des verbonds. Die worden ook kinderen genoemd. En zelf houden zij zich ook voor kinderen van God. Dat wordt hen ook steeds voorgehouden.

Daar moet je het maar op houden, zegt men dan. Terwijl men rustig in het spoor gaat van een andere vader, de duivel. Zijn zin doet men en dat is de zonde. Daar heeft men in het minst geen moeite mee. Als men ze zou moeten laten zou het een gemis in hun leven zijn. Als men zo moet sterven, zal de ont-nuchtering vreselijk zijn. Want te denken God als een Vader te ontmoeten en bij de duivel terecht te komen, erger is niet in te denken. En daar mogen jullie gerust wel eens over denken. Want we leven allemaal maar één keer, en dat leven is kort. Het wordt snellijk afgesneden en wij vliegen daarheen.

Je kunt daarom je zelf beter duizendmaal afvragen: Staat het met mij wel goed op reis naar de eeuwigheid dan dat je jezelf één keer bedriegt en dat voor eeuwig.

Want de echte kinderen, die vaak God niet „hun Vader” durven noemen, zijn hieraan kenbaar dat zij eerbied en ontzag voor God hebben. Als Hij Zijn hand dreigend opheft, dan bekruipt hen al de vrees dat ze een goede klap zullen krijgen. Want hun geweten klaagt hen altoos aan. Zij moeten steeds maar zeggen, dat zij het verdiend hebben. En als dan de klappen worden uitgedeeld, op welke wijze ook, dan worden ze door de kinderen gevoeld. Zij zwijgen dan met Aäron stil, die twee zonen op één dag moest verliezen. Want de HEERE is recht in al Zijn weg en werk....

Ja maar, zegt iemand, daar staat nog wat achter dominee. Vergeet dat niet. Stel u gerust. Ik vergeet heus niet, dat er achter staat: En Zijn goedheid kent in het gans heelal geen perk. God doet zowel het een als het ander beleven. Want in Zijn slaan komt Zijn recht tot openbaring. En als Hij in Zijn recht door zou trekken, dan sloeg Hij hen zonder meer DOOD! En dat Hij dit nu niet doet, daarin komt Zijn onbeperkte goedheid tot openbaring. En die goedheid is zo groot dat Hij Zijn eigen Zoon niet heeft gespaard, opdat Hij een des doodswaardige zondaar zou kunnen sparen. Terwijl men dan stil is onder Gods slaande hand, verkeert men tegelijkertijd in grote verwondering dat het nog niet veel erger is, dat Hij nooit handelt met ons naar onze zonden, hoe zwaar, hoe lang wij ook Zijn wetten schonden. Hij straft ons dan wel, maar naar onze zonden niet. Dat heeft Hij er maar Eén gedaan, Zijn eigen Zoon, om een „verloren zoon” in genade aan te kunnen nemen. Om Zijnentwil alleen kan God voor Zijn kinderen, die Hem toch liefhebben, ja zelfs liefhebben juist omdat Hij hen slaat, Vader zijn. De klappen treffen dan doel. Ze worden dan met Simson in hun eigen „ik” gevoelig geraakt, om als gans machtelozen en hulpelozen bij de HEERE terecht te komen. Want bij de HEERE, de Heere zijn uitkomsten tegen de dood.

Wie zo de regenvlagen als slagen gevoelt, is er goed mee. Hij leert zelf niets in handen te hebben, zelfs geen ezelskinnebak meer, en dat hij alleen uit des HEEREN hand moet leven. En die hand is een milde hand. Milde handen en vriendelijke ogen zijn bij U van eeuwigheid. Wanneer de slagen geheiligd worden, wordt de Vaderlijke kastijding er in opgemerkt. Want wie de HEERE liefheeft, kastijdt Hij.... En indien gij zonder kastijding zijt, zijt gij bastaarden en niet zonen. Wie het zo beleefd, ziet de Zon door de wolken heenbreken. Hij ziet dan dat Gods vriendelijk aangezicht, Vrolijkheid en licht geeft, voor alle oprechte harten.... Verstaan jullie dat?

Met vriendelijke groeten,
jullie aller vriend,

Ds. H.C. v.d. Ent.

Boekbespreking

Boeken van Uitgeverij den Hertog b.v.
Postbus 2421, 3500 GK Utrecht

1. Een levenloos leven door Dr. John Preston. Dit boek verscheen in de serie: De zilveren poortklok. Het is uit het engels vertaald door Ds. J. van der Haar te Houten. Dr. Preston is, zoals op het titelblad staat, in zijn leven getrouwd predikant en waardig instrument van Gods eer geweest. Hij werd in 1587 geboren en stierf op 20 juli 1628. Hij was doctor in de godgeleerdheid en een echte kanselredenaar. Hij heeft vele werken nagelaten, die na zijn dood zijn uitgegeven, waarvan sommige in onze taal zijn overgezet. Dit werkje handelt over des mensen geestelijke doodstaat in de zonden, waarbij Efeze 2 : 1-3: En u heeft Hij mede levendgemaakt enz. tot grondslag dient. Het traktaat is verdeeld in vier hoofdstukken: 1. de geestelijke dood in de zonde, 2. leer van de verootmoediging, 3. de genade die in Christus wordt gevonden, 4. het blijven in de zonde is gevaarlijk.

Elk hoofdstuk is onderverdeeld en bevat een toepassing. Het eerste hoofdstuk is het breedst. De toepassing vraagt veel aandacht. We willen daar verkort iets uit overnemen om te laten zien met welk een ernst Preston bezet is. Hij schrijft dan:

Nu volgt nog het vijfde stuk, namelijk: De toepassing van dit stuk, dat n.l. alle mensen van nature dood zijn door de zonden. Het eerste gebruik dan, dat wij van dit stuk zullen maken is: Als alle mensen dood zijn door de zonde, moet dat er ons toe aansporen om onze bekering niet uit te stellen, door te zeggen: Wij zullen ons later wel eens bekeren. Deze fout komt veel onder jonge mensen voor, en bij mensen die zich op hun natuurlijke kracht en vermogen om lang te leven beroemen. (...) Een dier kan naar zijn eigen behoud verlangen. Zo ook kan de mens naar zijn eigen behoud verlangen, maar hij kan niets doen, indien de Geest niet blaast. Waarom zoudt ge dan zo dwaas zijn om de bekering uit te stellen tot een later tijd? (...) Zit daarom slechts een enkel half uur neer om bij uzelf te overdenken, dat ge slechts een dood mens zijt, en dat ge uzelf niet kunt levend maken, maar dat God alleen machtig is u op te wekken; en Hij maakt levend wien Hij wil, en zij die Hij levend maakt, zijn slechts zeer weinigen in getal, als de nalezingen na de oogst, of als de druiven na de wijnoogst; en u weet niet of ge tot dat kleine getal behoort. Ga dit eens, zeg ik, bij uzelf na, en dan zal u dat stellig nooit rust doen hebben, aler ge leven in en bij u ontdekt, en ge zult nooit rustig zijn, alvorens ge er zeker van zijt dat ge levendgemaakt zijt.

Hierna volgen nog vier gebruiken. Uit het laatste nemen we nog iets over: Overweeg de kortstondigheid en onzekerheid van uw leven hier op aarde. Een mensenleven is als een zandloper: als hij leegloopt, duurt dat slechts een uur, en hij kan al voordien in zijn loop onderbroken worden. Ook gij hebt slechts een kort poosje hier op aarde te leven, overeenkomstig de gang van zaken, en toch is het nog mogelijk, dat ge die levensloop niet ten einde brengt, omdat hij kan afgebroken worden, nog voordat we ons dat ook maar bewust zijn. En dan voor eeuwig, hetzij in de hemel, hetzij in de hel, en we moeten daar steeds blijven.... O, wees dan toch nooit eerder gerust, eer ge weet waar ge naar toe gaat: naar het eeuwige geluk, of naar het eeuwige wee.

Preston zegt nog veel meer behartigingswaardige zaken, maar we moeten het hierbij laten. Men leze zelf. De Heere stelle het velen tot zegen. Het boek telt 120 blz. en kost gebonden in kunstleren band f 16,75.

B.

Stationssingel 50
Tel. 08385-13978
Postbus 177
3900 AD Veenendaal

GBS

school- of zakbijbel

handig formaat in fraaie uitvoering, afmeting 10.6 x 15.9 cm, met gekleurde landkaartjes, kunstleer omslag met goud op snee.

De vele z.g. verklarende bijbelvertalingen voeren ons - en vooral de jeugd - ongemerkt van het Woord der Waarheid af.

Ook deze uitgave is in de niet gemoderniseerde of gereviseerde

STATENVERTALING

Bestelnummer S 2
Oude en Nieuwe Testament
f 18,-

Dito S 2
met psalmen en formulieren
f 24,-

Te bestellen bij de boekhandel of rechtstreeks aan het secretariaat:

**GEREFORMEERDE
BIJBELSTICHTING**
ANTWOORDNR. 18 3300 WB DORDRECHT

Een paar pond te zwaar?

Dat is te verhelpen met onze geheel plant-aardige Vermageringstabletjes.

Tevens uit voorraad leverbaar meer dan 40 kruidenmengsels. O.a. tegen gewrichtsrheuma, verhoogde bloeddruk, migraine, slechte eetlust, nierstenen, aambeien enz.

NIEUW. Behalve de kruidentabletjes voor vermagering en vochtafdrijving en tegen zenuwen, ook de soorten tegen reumatiek, verhoogde bloeddruk en vernauwde bloedvaten in tabletvorm verkrijgbaar.

Kuur voor een maand: kruiden 15,-, tabletten 20,-

DROGISTERIJ

Sikking

Barrevoetstraat 5, 2011 WL Haarlem. Tel. 023-312882
b.g.g. 023 - 324606. Postgiro 190609

PLAATS UW ADVERTENTIES IN BEWAAR HET PAND

□ „Repos Ailleurs” te Driebergen, RUSTOORD voor eenzamen, herstellenden, oververmoeiden en zij die, binnen eigen kring, er eens uit willen of moeten. Houdt u Gods Dag in ere en bent u afkerig van t.v. e.d., belt u dan eens 03438 - 12466.

1958 - 25 Jaar - 1983

Woninginrichting en stoffering

Meubelen en vloerbedekking
Gordijnen -
zonwering enz.

Vrijblijvend komen wij bij U aan huis met onze stalen collecties.

Bel ons eens voor een afspraak.

Beleefd aanbevelend
B. Elderkamp
Frankenoord 17
Rotterdam
Tel. 010 - 823487

Mooi gelegen vakantieverblijf bij het strand. In juni 40% korting op hoogseizoen-prijs. Ook in juli en augustus nog iets vrij.
Tel. 01187 - 1441